

Overdenking, uitgesproken door ds. Henk Boter tijdens de samenkomst op 3 oktober 2022 in de Pieterskerk te Leiden ter herdenking van Leidens Ontzet.

Elk jaar hoorde ik als kind op de basisschool, en ik zal niet de enige zijn, de mooie verhalen over Leidens ontzet. Over Cornelis Joppensz bijvoorbeeld. En ik zag dat dan voor me. Ik beeldde me dat in zoals dat dan gaat. In mijn verbeelding speelde het zich af rond station Lammenschans, waarschijnlijk ook omdat daar zijn standbeeld staat. Natuurlijk had ik als kind wel het besef dat die spoorlijn daar nog niet lag in de zestiende eeuw, maar dat viaduct kwam in mijn verbeelding wel goed uit, want boven op dat viaduct had Cornelis goed uitzicht op die verlaten pot hutspot die ergens bij dat verkeersplein moest staan. Ik kon me levendig indenken hoe hij daar heen rende, die grote pot mee terugsleepte naar een juichende menigte op de Garenmarkt, waar K&G al klaarstond. En het feest barstte los, iedereen opgetogen en blij.

Zo kan het gaan in een kinderfantasie. En op merkwaardige wijze zie ik tegenwoordig in die fantasie een oude vrouw die aan iedere Leienaar blauwe Gin-tonics uitdeelt. U ziet, aan mij is geen groot historicus verloren gegaan.

Maar soms vraag ik me af of al die Leidenaren in 1574 werkelijk zo blij en uitbundig waren. Ongetwijfeld waren ze er, de mensen die vol van vreugde waren. Die direct in deze kerk samenkwamen om hun dank te betuigen. Maar misschien waren er ook wel mensen die voorzichtig uit hun huizen kwamen. Vol verdriet om de verliezen die ze hadden geleden. Nog vol van angst om de gevaren die ze kenden. Angst voor de ziekten die rondgingen in de stad. Mensen die nog niet konden geloven dat de vijand vertrokken was. Bang voor de puinhoop waarop ze hun leven weer moesten opbouwen. Mensen die zich afvroegen: 'Gaat de wereld echt weer een beetje open? Is het echt waar?'

Iemand die naar mijn idee ook niet zo makkelijk kon geloven dat voor hem en zijn gezin de wereld weer een beetje openging, is Noach. U kent wellicht de voorgeschiedenis. Er zou een grote vloed komen over heel de aarde. Want ieder leefde voor zich en God had er eigenlijk spijt van dat Hij de aarde gemaakt had, vertelt het verhaal. Een wrange geschiedenis. Maar aan Noach had hij de opdracht gegeven een boot te bouwen, zodat hij, zijn familie en van elke diersoort twee exemplaren daarin konden vluchten voor het water. En zo gebeurde het. Noach bouwde die boot. En de regen kwam. Het water op de aarde steeg.

En nu zitten dus Noach en zijn familie op dat schip. Stuurloos. Overgeleverd aan de goden leef je daar, als het ware in ballingschap, ondergedoken in een boot. En buiten jouw ark is er niets van leven te bekennen.

Maar God herinnert zich Noach, zo begint onze tekst van vandaag. Een keerpunt in het verhaal. God denkt aan Noach, hij stelt hem als het ware voor ogen en weet: dit mag niet verloren gaan. God herinnert zich niet als het ware niet alleen het verleden, als een 'O ja, Noach, die was er ook nog.' Maar ook denkt Hij aan toekomst. 'Met deze Noach moet het verder gaan.'

Gods herinneren als een nieuwe schepping. Want opnieuw komt er een wind over het water. Zoals, voor wie een beetje thuis is in de Bijbel, in de eerste hoofdstukken Gods geest over het water kwam, komt ook nu weer zijn geest over het water om orde in de chaos te scheppen. Weer moet het allesverwoestende water plaatsmaken voor het droge als leefbare wereld.

Maar voordat het echt zover is gaan er dagen voorbij. Weken, maanden. Het is u misschien opgevallen hoeveel tijdsaanduidingen er in ons verhaal worden genoemd. Zeven dagen wachtten Noach en de zijnen in de ark voor het gaat regenen. Dan regent het, veertig dagen en nachten stroomde het water van boven en beneden over de aarde. Honderdvijftig dagen stond het water tot boven de hoogste bergtoppen. En ga zo maar door. Opgeteld bij elkaar is het ongeveer een jaar. Een jaar waarin geen dag aan je aandacht ontsnapt. De tijd gaat langzaam en je telt elke dag.

Wil het verhaal ons dat vertellen?

Is dat ook de manier waarop wij onze dagen beleven als het water ons tot aan de lippen staat? Als we in onzekerheid verkeren? Niet weten wat ons leven ons brengen zal, of ons ziekbed ons einde is, of een rustplaats om te herstellen?

Hoe kom je de dagen door? En vooral ook, hoe ga je daarna verder? Hoe pak je de draad weer op, na een oorlog, na een verlies of na een ziekte?

Opvallend is dat Noach daar blijkbaar nogal wat moeite mee heeft. Zelfs nu de wereld als het ware weer aan zijn voeten ligt, durft hij de ark niet uit. Allerlei tekenen wijzen er op dat langzaam aan de aarde weer leefbaar wordt. Maar Noach treuzelt, aarzelt, onderneemt weinig. Na een jaar in die Ark wil je daar toch graag uit, zou je zeggen.

De ark die op de bergen vastliep is het eerste teken. De ark die daar een rustplaats vindt. Dat zou Noach toch moeten aanspreken. Zijn naam, Noach, betekent troost, of rust. In het Hebreeuws is het een woordspel. Het werkwoord voor rusten, vastlopen, zoals de ark doet, is verwant aan de naam Noach. Maar voor Noach is het nog niet direct reden om haast te maken. Nee, eerst loopt er nog meer water weg. De toppen van de bergen worden zichtbaar. Het eerste droge land komt in beeld. Leefbaar gebied.

Maar pas veertig dagen later stuurt Noach er een raaf op uit. Veertig dagen, een woestijntocht lang, alsof je een heel leven erover kunt doen om weer in beweging te komen na een ramp.

Een raaf zendt Noach weg. Daarna een duif. Om te zien of zij leefbare en droge aarde kunnen vinden.

Maar als de duif geen rustplaats vindt, keert hij terug. En Noach wacht nog eens zeven dagen. Zeven dagen, om er zeker van te zijn dat de aarde echt weer kans van leven biedt. Want in zeven dagen immers, kun je een hele leefbare aarde scheppen.

Maar strikt noodzakelijk was het niet. Niet om die zeven dagen te wachten, niet om die veertig dagen te wachten, niet om een raaf of een duif erop uit te sturen. Noach kon immers zelf die bergtoppen zien. Hij had er zelf op uit kunnen gaan. Maar vreemd genoeg stond Noach blijkbaar niet te springen om de ark te verlaten.

Alhoewel, vreemd... Is de aarzeling van Noach niet ook heel begrijpelijk?

Het is vandaag een feestdag. Een groot feest. Feest van bevrijding. Een dag om elkaar op te zoeken. Om dankbaar te zijn, zoals al 448 jaar mensen jaarlijks hier hun dankbaarheid uiten.

Maar het is geen geheim dat ondertussen de zorgen zich opstapelen. We komen net een crisis uit, als een soort Noach. Tenminste, dat hopen we. Dat we het zonder lockdowns, isolatie en eenzaamheid kunnen redden. Voor de een gaat dat makkelijker dan voor de ander. Maar andere nieuwe en oude zorgen dienen zich aan. Een oorlog in de achtertuin, het leven dat niet betaalbaar meer is. Het klimaat, noem maar op. Hebben wij nog een beetje vertrouwen in het leven, waar het bij Noach aan leek te ontbreken? Al die problemen gaan wij hier vanmorgen echt niet oplossen. Maar misschien reikt het verhaal van Noach ons iets aan om ons in de zorgen en vragen staande te houden.

Want op één punt wijst Noach ons wat mij betreft toch een mooie weg om verder te komen. Om verder te kijken na je verdriet, na en in je angst en je zorgen.

Als de duif door Noach eropuit wordt gestuurd en geen plekje kan vinden om te rusten, strekt Noach zijn hand uit. En zijn hand wordt zelf die rustplaats, die ma-Noach, zoals het Hebreeuws voor rustplaats luidt, voor die duif. Die op het oog laffe Noach biedt rust aan diegene die wel het lef had om erop uit te gaan. Noach beantwoordt als het ware zijn roeping om echt Noach te zijn. Troost, rust. Hij maakt zijn naam waar. Echt waar. Noach strekt zijn hand uit om tot rustplaats te worden. Tot troost voor die duif, tot troost in het leven. Dat is wat elkaar de hand reiken kan doen. Misschien vertellen wij elkaar daarom wel zo graag over burgemeester van der Werff, die zijn arm uitstreckte. Zo liet merken dat hij voor zijn mensen in stond. En hen moed gaf om weer vol te houden in barre tijden.

In de Leidse geschiedenis is van der Werff niet de enige geweest die zijn hand uitstak. Vaker was Leiden er voor mensen die het elders niet konden vinden. Niet welkom waren, geen rust hadden. En natuurlijk, ook hier gaat vast weleens iets mis. Maar misschien kunnen wij, vanuit onze dankbaarheid die ons in dit gebouw samenbrengt, onszelf wel daarover vragen stellen: Wat voor een stad willen wij zijn? Wat voor een gemeenschap van mensen? Wie reiken wij de hand? Wie bieden wij rust, wie troost?

Vragen om over na te denken. Maar ook vragen om, juist vandaag, te oefenen. Als we feestvieren. Verbroederen en verzusteren. Mensen ontmoeten, samen drinken, verbinding zoeken.

Waar de één de ander gedenkt, tegemoet komt in de aarzeling, of juist rust biedt aan wie voor ons op weg gaan, waar de een de ander ziet in de zorgen en de vragen, worden mensen opgericht. Telkens waar mensen elkaar de hand reiken, ontstaat een nieuw begin. Echt waar.